

Concept verkiezingsprogramma 2023-2027

D66 Zuid-Holland

Ter vaststelling op de ARV van 10 december 2022

The logo for the Dutch political party D66, consisting of the letters 'D66' in white, bold, sans-serif font, centered within a solid green square.

D66

Inhoud

Leeswijzer	4
Wat is de basis?	5
Natuurlijk systeem.....	5
Water.....	6
Schone lucht	8
Stikstof.....	8
Hoe willen we de ruimte gebruiken?	10
Ruimte voor natuur, recreatie en dieren	10
Natuurinclusieve samenleving	10
Versterken van de natuur.....	10
Natuur & dieren(welzijn).....	11
Cultuur en Recreatie.....	13
Recreatie met plezier en natuur.....	13
Kunst en cultuur	14
Cultureel erfgoed.....	14
Bibliotheken.....	15
Wonen in Zuid-Holland.....	16
Groen wonen en bouwen.....	16
Een toegankelijke provincie met voldoende betaalbare woningen.....	17
Wat is daarvoor nodig?	18
Landbouw	18
Natuurinclusieve kringlooplandbouw	18
Duurzame verdienmodellen voor de boer	19
Glastuinbouw en sierteelt	19
Mobiliteit: toegankelijk en duurzaam	21
Verduurzaming van vervoer	21
Investeren in hoogwaardig en inclusief openbaar vervoer.....	21
Ruim baan voor de fiets	22
Minder vliegen.....	22
Emissieloze schepen in de binnenvaart	23
Economie	24
Zuid-Holland: het economische motorblok van Nederland	24
Innovatie stimuleren en kennis delen	24
Logistieke centra en bedrijventerreinen	25
Energie in transities.....	26

Energietransitie versnellen.....	26
Kritieke infrastructuur en logistieke uitdagingen.....	26
Iedereen draagt een steentje bij aan de transitie.....	27
Wat is daarvoor voorwaardelijk?	29
Gebiedsgerichte en integrale aanpak.....	29
Goed bestuur.....	30
Dienstbaar bestuur.....	30
Participatie en inclusie	30
Samenwerking met medeoverheden.....	31
Financiën	32

1 Leeswijzer

2 In het programma kiezen we ervoor om ver vooruit te kijken. In elk hoofdstuk geven we een
3 doorkijkje naar hoe wij willen dat de provincie er over 50 jaar uitziet. Daarmee kiezen we een
4 fundamenteel ander uitgangspunt dan gebruikelijk is in de politiek. Dat is noodzakelijk om de grote
5 opgaven aan te pakken. Daarna geven we natuurlijk aan wat er de komende 4 jaar moet gebeuren
6 om onze visie voor de volgende eeuw te realiseren.

7

8 De hoofdstukken in het programma zijn te herkennen aan de thema's die we langslopen. We
9 beginnen met het natuurlijke systeem – bodem, water en lucht – als basis van onze provincie. Dat
10 systeem moet op orde zijn. Vervolgens kijken we naar de onderwerpen waar we de ruimte in onze
11 provincie voor willen gebruiken, zoals recreatie, cultuur en wonen. Om die wensen te kunnen
12 realiseren zijn er ook andere ontwikkelingen nodig, zoals een transitie in de landbouw en mobiliteit.
13 Tot slot constateren we dat het daartoe voorwaardelijk is om deze onderwerpen in een integrale en
14 gebiedsgerichte aanpak samen te voegen. Om dit op een goede manier te doen is het noodzakelijk
15 dat de provincie goed wordt bestuurd.

16

17 In dit programma leggen we de focus op de taken van de provincie (onder meer natuur, klimaat,
18 mobiliteit, energie en economie). Op die onderwerpen kan de fractie in de Provinciale Staten van
19 Zuid-Holland veel betekenen voor het realiseren van de samenleving zoals D66 die graag wil. Thema's
20 als onderwijs, de Europese Unie (EU), sociaal beleid, veiligheid, vrijheid en goede zorg vindt de fractie
21 ook belangrijk, maar hier heeft de provincie geen verantwoordelijkheden. De Europese, landelijke en
22 lokale fracties zetten zich hier wel voor in. Door deze taakverdeling en focus is de kans het grootst
23 dat D66 als brede partij alle idealen kan realiseren.

24 Wat is de basis?

25 Natuurlijk systeem

26 **We staan voor grote opgaven: de energietransitie, verduurzaming van de landbouw, herstel van de**
27 **biodiversiteit, klimaatadaptatie en verstedelijking. Al deze opgaven hebben gevolgen voor hoe**
28 **onze omgeving is ingericht en eruitziet. Over 50 jaar ziet die er, wat D66 betreft, heel anders uit.**

29 **We zijn ten slotte afhankelijk van een gezond natuurlijk systeem met gezonde bodems voor**
30 **voedselproductie, schoon grondwater om ons drinkwater uit te halen en vitale natuurgebieden en**
31 **landschappen, die ruimte bieden aan water, en verkoeling tijdens hittegolven. Deze elementen in**
32 **de provincie kunnen we niet vervangen als het te vies is geworden. Daarom moeten we NU keuzes**
33 **maken.**

34
35 De regio's in Zuid-Holland zijn heel divers qua bodemsamenstelling en watersysteem. We moeten
36 daarom goed nadenken over *wat wij waar* doen en *hoe*. Daarbij hanteert D66 het principe voor:
37 'water en bodem zijn sturend'. Wat de natuur, het water en de bodem aankunnen bepaalt ons
38 handelen, niet andersom. We wonen en leven in de directe omgeving van een groene en waterrijke
39 omgeving. Die zuivert de lucht, reguleert de temperatuur, maakt plaats voor dieren en vermindert de
40 kans op wateroverlast.

41

Water en bodem sturend

Om schade door extreme buien en droogte te beperken moeten water en bodem sturend worden in ruimtelijke plannen. Dat betekent meer ruimte voor water om overstroming te voorkomen en zoet water op slaan voor droge periodes. Door het waterpeil in de gevoelige veengebieden dicht onder het maaiveld in te stellen beperken we verdere bodemdaling.

Het betekent ook de bodem gezond houden en niet uitputten. Een goede bodemkwaliteit is onmisbaar voor duurzame landbouw en het behoud van biodiversiteit. Klimaatbestendige en duurzame landinrichting, dat is in een notendop wat 'water en bodem sturend' betekent.

42

43

44 D66 wil:

- 45 • **Het natuurlijk systeem als uitgangspunt.** Landbouwbeleid en ruimtelijke ordening waarin
46 water en bodem sturend zijn voor een klimaatbestendige en duurzame leefomgeving.
- 47 • **Een 'meldpunt vieze regels'.** Soms lopen inwoners en ondernemers aan tegen regelgeving
48 die vergroening in de weg staat. We richten een meldpunt in om obstakels in regelgeving op
49 te lossen.
- 50 • **Integraal toetsen op de impact van stoffen op elkaar en het milieu.** Nu wordt te veel gelet
51 op losse stofjes in plaats van de impact die al die stoffen samen hebben op de omgeving en
52 gezondheid van mens & natuur. Daarom wordt in de milieunormering rekening met het
53 effect van cumulatieve blootstelling.

54

55 **Bodem, -verontreiniging en -daling**

56 Bodemdaling is vooral aan de orde in het karakteristieke landschap van de veenweidegebieden. Deze
57 gebieden zijn het resultaat van eeuwenlange (melk)veehouderij en daarop afgestemd waterbeheer.
58 Het gaat hier bijvoorbeeld om de Krimpenerwaard, de Alblasserwaard, Vijfherenlanden, gebieden

59 langs de Oude Rijn en de landerijen in het plassen gebied van de Kaag en Nieuwkoop. Om bewerking
60 van de drassige graslanden mogelijk te maken is door de eeuwen heen grondwaterstandverlaging
61 toegepast. Daardoor verdroogt en oxideert het veen, waardoor veel CO₂ vrijkomt, daalt de bodem en
62 verzilt het grondwater. Vervolgens moet het grondwater nog verder zakken zodat het landgebruik
63 door kan gaan. Het is letterlijk een race naar de bodem. Die neerwaartse spiraal gaan we tegen.

64

65 D66 wil:

- 66 • **Bodemdaling tegengaan in het landelijk gebied.** Er worden concrete resultaatsverplichtende
67 doelen gesteld die maximale CO₂-reductie borgen, verzilting van de bodem tegengaan en
68 onze voeten drooghouden. Wij zetten in op minimaal 50% minder bodemdaling in 2030 en
69 70% in 2050 in het landelijk gebied.¹
- 70 • **Bodemdaling tegengaan in de stad.** In de omgevingsvisie stimuleren we bodemvriendelijk
71 bouwen. Samen met ondernemers, onderzoekers en medeoverheden stimuleren we lichtere
72 bouwconstructies en technieken voor bodemverbetering, zoals het verkalken van veenlagen
73 en ophogen met schuimglas. Daarom komt er een provinciaal kenniscentrum bodemdaling
74 (zie ook paragraaf 'Bodem, -verontreiniging en -daling).
- 75 • **Veenweidegebieden vernatten.** We willen een maximale vermindering van de uitstoot van
76 broeikasgassen. Daarvoor moet het grondwaterpeil in veenweidegebieden omhoog. Het
77 optimale waterpeil verschilt per gebied.²
- 78 • **Geen lozingen van zeer zorgwekkende stoffen.** Het voorzorgsbeginsel wordt leidend: bij
79 twijfel over schadelijkheid van stoffen worden er geen nieuwe lozingen toegestaan en ook
80 huidige afspraken worden heroverwogen. Dit is belangrijk, omdat stoffen zich kunnen
81 opstapelen in de bodem wanneer het waterpeil wordt verhoogd.
- 82 • **Kennis en capaciteit bij de vergunningverlening, toezicht en handhaving versterken.** Het
83 provinciebestuur moet omgevingsdiensten toestaan om tijd te nemen voor
84 kennisuitwisseling en voor het betrekken van externe expertise. Op die manier kunnen zij
85 zich beter laten informeren over (opkomende) gevaarlijke stoffen.

86

87 Water

88 In Zuid-Holland is het water overal. De waterkwaliteit moet uitstekend zijn om er drinkwater van te
89 maken, akkerbouwgewassen mee te telen en de natuur krachtig te houden. Nu wordt vooral water
90 uit onze rivieren gehaald voor drinkwater, maar om ook in de toekomst zeker te zijn van schoon
91 water moet gekeken worden naar alternatieven. Over 50 jaar willen wij dat dankzij een hoger
92 waterpeil verzilting stopt, bodemdaling vertraagt en blijven tonnen aan CO₂ in de bodem zitten. Op
93 dit moment hebben we grofweg twee soorten waterproblemen: te vies en te veel of te weinig.

94

95 Te vies water

96 Onze waterkwaliteit is verbeterd, maar is nog steeds niet goed. Dat heeft meerdere oorzaken. Veel
97 agrarische bedrijven gebruiken meer kunstmeststoffen en gewasbeschermingsmiddelen dan de
98 bodem kan vasthouden, waardoor stoffen in het water belanden. In de glastuinbouwgebieden lekken

---

¹ Zie Rli (2020). *Stop bodemdaling in Veenweidegebieden: het Groene Hart als voorbeeld.*

² Zo blijkt uit onderzoek dat als je het grondwaterpeil te veel verhoogt je wel de CO₂-uitstoot van oxiderend veen voorkomt, maar dat de uitstoot van zogeheten moerasgassen (voornamelijk methaan) juist weer toeneemt. En dat zijn nou juist zeer sterke broeikasgassen. Voor een optimale vermindering van broeikasgassen moet je het waterpeil in de meeste gevallen op ongeveer 20cm -maaiveld instellen.

99 helaas nog te veel schadelijke stoffen weg. Ook bronnen buiten de agrarische sector zorgen voor
100 vervuiling van het water.

101

102 In 2027 moeten alle wateren in Nederland van goede kwaliteit zijn, zo is afgesproken in de
103 Kaderrichtlijn Water (KRW). Zoals het nu gaat, gaat Nederland deze afspraak niet halen. Dit wordt de
104 volgende grote crisis als we nu niet handelen. Extra inspanning is nodig, waarbij een betrokken
105 provincie onmisbaar is.

106

107 D66 wil:

- 108 • **Schoon zwemwater in de hele provincie.** Samen met de waterschappen werken we aan
109 schoon en veilig zwemwater waarbij niet wordt toegestaan dat vervuilde grond in plassen
110 wordt gestort. Daarnaast laten we onderzoeken waarom het ons nog steeds niet lukt om de
111 waterkwaliteit op peil te krijgen, zodat we kunnen leren van ons verleden.
- 112 • **Water van zwemkwaliteit in de hele provincie.** Niet alleen het zwemwater moet van goede
113 kwaliteit zijn, maar al het water moet van zwemkwaliteit zijn! Dit is niet alleen belangrijk
114 voor onze gezondheid, maar ook voor de natuur. Doordat we het waterpeil verhogen,
115 stapelen schadelijke stoffen zich niet alleen op, maar kunnen zich ook over grotere gebieden
116 verspreiden.
- 117 • **Herstel van toezicht en handhaving.** We organiseren een hechte samenwerking tussen
118 waterschappen, gemeenten en omgevingsdiensten. Zo stoppen we de versnippering van
119 toezicht en handhaving.

120

121 Te veel of te weinig water

122 In het waterbeheer lag de afgelopen decennia de focus op het wegwerken van overtollig water en
123 het waterpeil laag houden. Het water werd zo snel mogelijk uit de polders gemalen en via de rivieren
124 afgevoerd naar zee. Door de klimaatverandering krijgt Zuid-Holland steeds vaker te maken met zowel
125 droogte als hevige regenbuien. Voor de bescherming tegen hoog water, maar ook voor het
126 vasthouden van zoet water voor gebruik tijdens droogte moet daarom meer ruimte voor water
127 worden gecreëerd.

128

129 D66 wil:

- 130 • **Meer ruimte voor water.** Gebieden *herinrichten* zodat er meer ruimte voor water komt in
131 het stroomgebied van de rivieren en in de poldersystemen. Dit doen we door:
  - 132 ○ **Waterbergingsgebieden** te creëren ter ondersteuning van de landbouw en natuur
133 tijdens droogte. Bijvoorbeeld door het peil in (recreatie)plassen te verhogen.
  - 134 ○ **Waterbuffers** aan leggen in nieuwe natuur- en recreatiegebieden om in tijden van
135 sterke regenval water op te kunnen vangen voor droge periodes. Dergelijke
136 waterbuffers bieden tegelijkertijd ook ruimte aan zwemmers en geven de natuur
137 meer waarde.
  - 138 ○ **'Groenblauwe structuren' aanleggen.** De provincie neemt de regie om gebieden te
139 ontwikkelen waar natuur, water en recreatie samenkomen in stedelijk- en
140 buitengebied.
- 141 • **Een natuurlijk waterpeil in agrarische cultuurgebieden.** In het voorjaar houden we de
142 grondwaterstanden langer op een hoog niveau (dichter bij het maaiveld). Dit gaat
143 bodemdaling tegen en zorgt dat de landbouwbodems beter water kunnen vasthouden.

- 144
- **Experimenteren met nieuwe vormen van drinkwaterwinning.** Veel van ons drinkwater komt uit rivieren en wordt gefilterd in onder andere de duinen. Met mogelijke watertekorten in de toekomst door droogte is het noodzakelijk nu al op zoek te gaan naar alternatieven, zoals water winnen uit zilt water. De provincie ondersteunt experimenten.
  - **Grondwaterputten slaan vergunning plichtig maken.** Op dit moment is het niet nodig om een vergunning te hebben voor het slaan van waterputten en daardoor is het niet duidelijk waar water wordt gewonnen. Met alle gevolgen van dien voor de natuur. Met deze maatregel krijgt de provincie weer grip op waterwinning.

152

153 Schone lucht

154 De Zuid-Hollandse lucht is vies. De luchtkwaliteit is zo slecht dat het lijkt alsof we omgerekend wel 5
155 tot 6 sigaretten per dag aan fijnstof, roet en stikstofoxiden meeroken. Dat maakt ons vatbaarder voor
156 longziekten en leidt tot voortijdige sterfgevallen. De provincie moet hier actie op ondernemen. Ook
157 dringen we de hoeveelheid CO₂ in de lucht terug. Met de nog aanwezige CO₂ bezien we hoe we die
158 kunnen hergebruiken: als grondstof voor de kassen, als bindmiddel in beton en om een vorm van
159 plastic te produceren.

160

161 D66 wil:

- **In 2050 95% minder CO₂ uitstoten.** Om dat te bereiken is het nodig om in 2030 55% CO₂ te reduceren.
- **CO₂ in lege gasvelden aan de kust opslaan.** Dat is noodzakelijk om de CO₂ uit de lucht weg te nemen tot de tijd dat het 2050-doel is gehaald.
- **Luchtkwaliteit richtlijnen aanscherpen.** De provincie neemt de aanbeveling van de Wereldgezondheidsorganisatie van 2021 over luchtkwaliteit over. In de omgevingsverordening nemen we regels op zodat we in 2025 aan de richtlijnen voldoen. Ook worden instructieregels opgenomen in de verordening, zodat gemeenten hier invulling aan moeten geven in hun omgevingsplan.
- **Roetvervuiling aanpakken.** We stellen maxima aan eisen voor concentratie van roet.

172

173 Stikstof

174 In Zuid-Holland hebben we 21 Natura 2000-gebieden. Hiervan zijn 12 gebieden gevoelig voor stikstof.
175 En in veel van die gebieden zoals in de duinstreek en kust, de Grevelingen, de Biesbosch en de
176 Nieuwkoopse Plassen & De Haeck is de stikstofdepositie nog veel te hoog. Hierdoor verdwijnen
177 planten en dieren en gaat de kwaliteit van de natuur achteruit. Daarom is het nodig om de
178 stikstofuitstoot en -neerslag fors terug te dringen. Daarbij zijn er geen taboes. Wat er moet gebeuren
179 verschilt sterk per gebied. Dit komt doordat het ene gebied gevoeliger is voor stikstof dan het andere
180 en de bron van neerslag verschilt. In het ene gebied komt het vooral uit de landbouw en in het
181 andere uit de industrie, verkeer, scheepsvaart of andere bronnen. Voor de gebieden in Zuid-Holland
182 weten we hoeveel stikstof in een gebied neerslaat en waar het vandaan komt.

183

184 De pijnlijke realiteit is dat een aantal bedrijven niet meer op dezelfde plek verder kan. Als
185 extensivering en natuurinclusieve bedrijfsvoering (zie ook hoofdstuk 'Landbouw') ook op de langere
186 termijn niet genoeg stikstofuitstoot reduceert, dan zullen we samen moeten kijken naar een

187 verplaatsing of definitief stoppen van de bedrijfsactiviteiten. Zo voorkomen we dat bedrijven aan het
188 lijntje worden gehouden.

189

190 D66 wil:

- 191 • **Het landelijk stikstofemissiereductie doel hanteren.** Dit landelijk doel zegt dat er in 2030
192 50% minder emissie moet zijn. Ook in Zuid-Holland zorgen we dus voor 50% emissiereductie.
- 193 • **Bijdrage aan stikstofreductie van alle sectoren.** De reductie van stikstof wordt door alle
194 sectoren en bedrijven opgebracht die verantwoordelijk zijn voor de uitstoot van stikstof.
- 195 • **Piekbelasters aanpakken.** Het gesprek moet zo snel mogelijk gestart worden met de
196 bedrijven die een hoge stikstofbelasting hebben op de natuur (zowel in de landbouw,
197 industrie als mobiliteit) om te kijken hoe de stikstofuitstoot zo snel mogelijk naar beneden
198 kan.
- 199 • **Bufferzones rond Natura 2000-gebieden.** Rondom Natura-2000 gebieden komen
200 bufferzones met toegankelijke natuur- en recreatiegebieden.
- 201 • **De landbouw extensiveren en een omslag naar kringlooplandbouw.** Voornamelijk rond
202 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden is deze omslag hard nodig. De provincie ondersteunt
203 boeren die deze omslag willen maken. Drempels worden zoveel mogelijk weggenomen.
- 204 • **Landbouwgrond afwaarderen.** Rondom Natura 2000-gebieden worden boeren geholpen
205 door het afwaarderen van gronden; dan worden beperkingen opgelegd voor het gebruiken
206 van de grond. Het uitgangspunt hierbij is dat de grond in het bezit blijft van de boer, en het
207 gebruik van kringlooplandbouw wordt bevorderd. Omdat er beperkingen worden opgelegd
208 voor het gebruiken van de grond, vindt een financiële compensatie plaats. Zo krijgt de boer
209 (financiële) ademruimte, de grond krijgt een nieuwe bestemming, en de natuur gaat erop
210 vooruit omdat stikstofvermindering één van de eisen is.
- 211 • **Actief grondbeleid.** De provincie gebruikt hun voorkeursrecht om landbouwgronden aan te
212 kopen. Ze geeft deze weer in pacht uit onder voorwaarden van duurzaam en natuurinclusief
213 agrarisch gebruik. Zo bevordert de provincie extensivering en eventueel bedrijfsverplaatsing.

214 Hoe willen we de ruimte gebruiken?

215 Ruimte voor natuur, recreatie en dieren

216 **Over 50 jaar is natuur overal in de provincie te vinden. Er is ruimte voor natuur waar dat nodig is**
217 **en gecombineerd met andere belangen waar dat kan. Een omgeving met overal natuur helpt**
218 **mensen ontspannen, biedt de kans voor unieke dieren en planten om te floreren én kan bijdragen**
219 **aan de economische waarde van onze provincie. Ook is de natuurbescherming en -ontwikkeling**
220 **gekoppeld aan onder meer klimaatimpact, woonbehoefte, recreatie en verduurzaming van**
221 **landbouw. Daardoor verdwijnen op termijn de scherpe lijnen tussen deze verschillende**
222 **ruimtevragers. De biodiversiteit kan zich in de provincie ongestoord ontwikkelen.**

223

224 **Natuurinclusieve samenleving**

225 Het geschetste toekomstbeeld is nog ver weg: een groot deel van de Zuid-Hollandse natuur verkeert
226 op dit moment in slechte staat. Zuid-Holland is een provincie waar vele belangen om ruimte vragen.
227 Om de natuur te herstellen, te behouden en te beschermen moeten keuzes worden gemaakt. We
228 kiezen ervoor om de al bestaande beschermde natuurgebieden in goede staat te krijgen, sterker te
229 beschermen en verslechtering van natuur tegen te gaan.

230

231 Het is duidelijk dat voor de ontwikkeling van natuur en recreatie in en om de stad andere
232 maatregelen nodig zijn dan voor het beschermen van een weidevogelgebied of een Natura 2000-
233 gebied. Maar overal staat centraal dat mens en natuur weer in evenwicht met elkaar moeten
234 komen (zie ook de paragraaf 'groen bouwen en wonen').

235

236 D66 wil:

- 237 • **Vrijkomend budget inzetten voor natuur.** De provinciale middelen die verantwoord extra
238 kunnen worden ingezet, toevoegen aan het budget van de gebiedsgerichte aanpak,
239 bijvoorbeeld om het NatuurNetwerk Nederland (NNN) uit te breiden, zodat gaten in het NNN
240 kunnen worden gedicht.
- 241 • **Economisch medegebruik.** Waar mogelijk zetten we in nieuwe natuur- en recreatiegebieden
242 in op economisch medegebruik. Bijvoorbeeld agrariërs kunnen hier duurzame
243 (neven)activiteiten ontwikkelen en horeca en recreatiebedrijven moeten hier een plek
244 kunnen krijgen.
- 245 • **Verbindingen realiseren samen met gemeenten.** Door gemeenten meer ruimte te geven om
246 in regionale afstemming ruimtelijke functies uit te wisselen (bijvoorbeeld: de ene gemeente
247 doet meer aan woningbouw, en de andere gemeente doet meer aan natuur), maken we het
248 mogelijk om de broodnodige natuurverbindingen tot stand te brengen.
- 249 • **Natuur in onderwijs.** De waarde van natuur en hoe we daarmee moeten omgaan moet in
250 het onderwijssysteem terugkomen. Daarvoor lobbyt de provincie bij de medeoverheden.

251

252 **Versterken van de natuur**

253 Bufferzones worden ontwikkeld rond Natura 2000-gebieden om te voorkomen dat daar alsnog
254 stikstofuitstoot of licht- en geluidsoverlast zorgt voor verslechtering van de natuur. Uitlopers van
255 deze bufferzones lopen door tot in de dorpen, steden en bedrijventerreinen zodat de natuur overal

256 haar meerwaarde kan laten gelden en mensen kunnen genieten van de natuur (zie ook paragraaf
257 'recreatie met plezier en natuur').

258 D66 wil:

- 259 • **NNN verstevigen en beschermen.** Het provinciale planologische instrumentarium actief
260 inzetten om het Natuurnetwerk Nederland in bestemmingsplannen in te bedden. We maken
261 compensatie voor het verdwijnen van NNN een harde eis om de gaten in het NNN te vullen.
- 262 • **Handhaving in natuurgebieden verbeteren.** Zo verminderen we overlast en borgen we dat
263 bedrijven de gebieden niet zwaarder belasten dan toegestaan.
- 264 • **Natura 2000-gebieden extra beschermen** door een versterkt beheers- en
265 beschermingsregime. Dit kan tot gevolg hebben dat recreatie minder ruimte krijgt in Natura
266 2000-gebieden.
- 267 • **Ecoducten.** In Zuid-Holland lopen dwars door ecologische groenstructuren voor dieren
268 onneembare wegen. Denk aan de N14 en de A4. D66 wil een inventarisatie van deze
269 onneembare barrières en ecoducten aanleggen om gebieden met elkaar te verbinden.
- 270 • **Licht- en geluidsoverlast verminderen.** Met name in bestaande Natura 2000-gebieden, maar
271 ook in de nieuw te ontwikkelen natuur- en recreatiegebieden, wordt actief ingezet op het
272 verminderen van licht- en geluidsoverlast om de natuur te ontzien.
- 273 • **Emissievrije zones inrichten.** Waar nodig worden gebieden aangewezen in Natura 2000-
274 gebieden, waar voertuigen met een verbrandingsmotor niet meer mogen komen.
- 275 • **Kust als natuurgebied.** De Zuid-Hollandse kuststrook met de stranden, duinen en
276 binnenduinrandzone krijgt de hoofdfunctie natuur, en wordt als beschermd.
- 277 • **Niet bouwen aan de kust.** Nieuwe bebouwing en bouwwerken, die niet vereist zijn voor de
278 kustdefensie worden geweerd op plekken waar de natuur in het geding komt.

279

280 Natuur & dieren(welzijn)

281 Wilde dieren moeten zich zo vrij mogelijk kunnen bewegen tussen en in natuurgebieden. Wildbeheer
282 in natuurgebieden kan nodig zijn wanneer dieren onnodig lijden, zoals bij overpopulatie waardoor
283 dieren zonder ingrijpen verhongeren in de winter. Voor plezierjacht zonder ecologische meerwaarde
284 is geen ruimte in de provincie. Jacht is een middel om onevenredige schade te voorkomen of
285 populaties te beheren als deze een risico opleveren voor zichzelf, de natuur of onze samenleving.

286

287 D66 wil:

- 288 • **Dieren en planten een plek in de besluitvorming.** Zij hebben een eigen belang om aanwezig
289 te zijn in een gebied. Dat belang moet volwaardig meegenomen worden in afwegingen en
290 besluitvorming.
- 291 • **De faunaschadeverzekering hervormen.** De compensatie is bedoeld voor uitzonderlijke en
292 schrijnende situaties en wordt nu te veel gebruikt. Met preventieve methoden worden de
293 schadegevallen teruggebracht.
- 294 • **Aanvalsplan Grutto en het Actieplan Boerenlandvogels versterken.** Om de populatie van
295 weidevogels te helpen en de kwaliteit van hun leefgebieden te verbeteren wordt de
296 uitvoering van beide plannen versterkt en versneld aangepakt en hiervoor geld vrijgemaakt.
- 297 • **Handhaven op het verbod op jacht op dieren op de rode lijst.** Dieren op de rode lijst van
298 bedreigde dieren in Nederland worden niet bejaagd. Hierop wordt versterkt gehandhaafd.

- 299
- 300
- 301
- 302
- 303
- 304
- 305
- 306
- 307
- **Heggen en bossages aanleggen.** Vooral akkerbouwgebieden zijn vaak kaal en bieden weinig ruimte aan vogels. Tegelijkertijd hebben deze gebieden te maken met verdroging en erosie. Om beide problemen aan te pakken, streven we naar grootschalige omheining van akkerbouwgebieden met heggen en bossages waar mogelijk.
  - **Natuurlijke bestuivers en ongediertebestrijders stimuleren.** We zetten in op vermindering van niet-duurzame manieren van ongediertebestrijding, door natuurlijke bestuivers en ongediertebestrijders te stimuleren.
  - **Bijdrage opvang wilde dieren.** De provincie draagt structureel en kostendekkend bij aan de opvang van wilde dieren.

308 Cultuur en Recreatie

309 **Over 50 jaar is het nog steeds mogelijk te recreëren in al het natuurschoon dat onze provincie biedt**
310 **en is er een bloeiende kunst- en cultuursector met een breed aanbod. Met haar kustlijn, erfgoed**
311 **en bruisende steden leent onze provincie hier bij uitstek voor. We willen daarom op een duurzame**
312 **manier met onze omgeving en onze kunst- en cultuursector omgaan. De kunst- en cultuursector is**
313 **van groot belang voor de regionale economie en provinciale aantrekkelijkheid. De culturele en**
314 **creatieve sector slaat bruggen naar onder andere onderwijs en het sociale domein, heeft daarmee**
315 **een preventieve rol en draagt bij aan de fysieke en sociale veiligheid van (kwetsbare) inwoners.**
316 **Ook dit willen we op een toekomstbestendige manier behouden voor volgende generaties.**

317

318 Recreatie met plezier en natuur

319 Het is druk in Zuid-Holland. Dit legt een groot beslag op de toch al schaarse ruimte die we voor
320 landbouw, economie en bedrijf, natuur, cultuur en ook recreatie willen gebruiken. Dat sluit elkaar
321 niet uit: wij kijken creatief naar meervoudig gebruik van ruimte. Want waarom niet wandelen over
322 grond van de boer, of fietsen in een natuurgebied? Zuid-Holland heeft van alle provincies het minste
323 groen per inwoner. Dat moet veranderen. Niet alleen de hoeveelheid, ook de kwaliteit van de
324 bestaande natuur voor recreatie moet omhoog (zie ook paragraaf 'Versterken van de natuur') Meer
325 biodiversiteit is niet alleen goed voor bodem, ecosysteem, plant en dier, maar ook voor de mens. Een
326 zesde van de oppervlakte van Zuid-Holland bestaat uit water. Dat betekent dat er veel gerecreëerd
327 wordt op en rond het water. Goede waterkwaliteit is essentieel hiervoor (zie paragraaf 'Water').

328

329 D66 wil:

- 330 • **Agrotoerisme stimuleren.** We inventariseren wensen en kansen voor agrotoerisme in Zuid-
331 Holland en werken die uit.
- 332 • **Agrarisch gebied ontsluiten voor recreatief gebruik.** Bijvoorbeeld door wandelingen door de
333 weilanden te realiseren. Deze functie kan worden gekoppeld aan nieuwe verdienmodellen
334 voor agrariërs.
- 335 • **Recreatiemogelijkheden promoten.** De provincie blijft inzetten op de (digitale) promotie van
336 wandel- en fietsroutes.
- 337 • **Samenwerken met Waterschappen.** De provincie moet veel sterker dan voorheen inzetten
338 op méér samenwerking met de Waterschappen, vooral op het terrein van educatie,
339 praktische voorlichting (anti-verstening, vergroening en verblauwing) en voorbeeldprojecten.
- 340 • **Twee keer zoveel groen.** Op de lange termijn willen we de beschikbare vierkante kilometers
341 natuur per inwoner vergroten
- 342 • **Meer nieuwe, groene recreatiegebieden.** Hiermee vermindert de druk op kwetsbare Natura
343 2000-gebieden en krijgen mensen meer ruimte voor openluchtrecreatie. De provincie voert
344 sterke regie op realisatie van meer natuur- en recreatiegebieden op basis van regionale
345 recreatievisies.
- 346 • **Stiltere recreatie in Natura 2000-gebieden.** Doordat sporten en spelen in nieuwe
347 recreatiegebieden mogelijk wordt, kan de natuur in Natura 2000-gebieden meer rust krijgen.
348 Ze blijven toegankelijk voor rustzoekers en natuurliefhebbers, maar auto's worden geweerd
349 en gebieden zijn alleen toegankelijk tussen zonsopgang en zonsondergang. Tijdens de
350 broedperiodes worden fiets- en wandpaden eventueel tijdelijk afgesloten.

351

352 Kunst en cultuur

353 Kunst en cultuur houdt ons een spiegel voor – het inspireert, ontroert, vermaakt en verbindt
354 mensen. We hechten veel waarde aan de ontwikkeling van het creatief vermogen van de Zuid-
355 Hollanders. Dat draagt bij aan een vitale provincie waar bewoners doen, meedoen en ertoe doen.
356 Kunst en cultuur heeft een grote verbindende en preventieve rol in het leven van haar inwoners. Het
357 samen bezoeken van een film, samen zingen tijdens een koorrepetitie, creatieve talenten ontdekken
358 of door middel van creativiteit een manier vinden om je gevoelens te kunnen uiten, vraagt om een
359 kunst- en cultuursector die klaarstaat om dit te kunnen bieden. Ook speelt kunst en cultuur een
360 cruciale rol in de economie. Festivals, culturele instellingen en evenementen dragen bij aan de
361 aantrekkelijkheid van de provincie: voor eigen bewoners en toeristen van buiten de provincie. Dit
362 draagt bij aan drukbezochte hotels, florerende horeca en detailhandel en daarmee aantrekkelijke
363 steden waar het goed vertoeven is.

364

365 D66 wil:

- 366 • **Investeren in cultuur.** We willen de achterstandspositie ten opzichte van andere provincies
367 in termen van investeringen per inwoner inhalen. Alle provinciale instellingen krijgen meer
368 financiering.
- 369 • **Investering via gemeenten met een centrumfunctie.** We stellen extra middelen beschikbaar
370 aan gemeenten met een centrumfunctie om hen te ondersteunen in de exploitatiekosten
371 van voorzieningen die door een bredere groep van Zuid-Hollanders wordt gebruikt.
- 372 • **Impulsgelden-regeling opzetten.** Door het bieden van tijdelijke ondersteuning voor
373 projecten van diverse organisatoren (kunst- of culture instellingen, maatschappelijke
374 organisaties, onderwijs), wordt de Zuid-Hollandse culturele sector versterkt.
- 375 • **Cultuuronderwijs en sociaal beleid versterken.** We zorgen dat over ons cultureel erfgoed
376 voldoende educatieve elementen worden ontwikkeld voor primair onderwijs en voortgezet
377 onderwijs om onze geschiedenis levend te houden. Daarvoor hebben we extra aandacht voor
378 kinderen in een moeilijke sociale- en achterstandssituatie via Kunstgebouw.
- 379 • **1% regeling invoeren.** De regeling dat er bij grote investeringen 1% van het budget aan kunst
380 moet worden besteed, gaan we weer invoeren. Dat is goed voor onze buitenruimte,
381 leefbaarheid en het stimuleren van kunstenaars.
- 382 • **Collectieve promotie van kunst- en culturaanbod.** We ondersteunen de sector door middel
383 van collectieve promotie van kunst- en culturaanbod gericht op bewoners van de provincie
384 Zuid-Holland én het aanjagen van cultureel toerisme.

385

386 Cultureel erfgoed

387 Zuid-Holland heeft een rijke geschiedenis, en dat is te zien aan de manier waarop ons landschap zich
388 heeft ontwikkeld en aan de vele monumenten en musea die onze provincie telt. Wij vinden het
389 belangrijk dat het culturele erfgoed in onze provincie goed wordt onderhouden, goed wordt
390 beschermd en zoveel als mogelijk toegankelijk is voor iedereen die hiervan wil genieten. Wij vinden
391 dat de provincie dit moet bewaken en, waar dit noodzakelijk is, ondersteunen. Daarnaast is het van
392 belang dat de provincie ervoor zorgt dat erfgoed mee wordt genomen aan de voorkant van
393 landschapsontwikkelingen en ontwikkeling van de gebouwde omgeving. Zo blijft ons erfgoed
394 toekomstbestendig en op een duurzame manier behouden.

395

396 D66 wil:

- 397 • **Erfgoedhuis behouden.** Het Erfgoedhuis Zuid-Holland op lange termijn behouden zodat zij
398 haar taak als kennis- en netwerkpunt voor erfgoed in Zuid-Holland goed in staat is te
399 vervullen, met in het bijzonder haar coördinerende rol richting gemeenten.
- 400 • **Erfgoedtafels behouden.** Onze erfgoedtafels, bestaand uit belanghebbende zoals overheden,
401 eigenaren van monumenten en musea, hebben een belangrijke rol hebben bij het vaststellen
402 van het maatregelenpakket erfgoedlijnen, een lijst met projecten die in aanmerking komen
403 voor een investeringsprogramma. Daarnaast stimuleren we de erfgoedtafels actief op zoek
404 te gaan naar onbenutte kansen, met name op de het gebied van duurzaamheid,
405 rampenbestrijding en klimaatadaptatie.
- 406 • **Erfgoedlijnen herijken.** Toetsen of de huidige erfgoedlijnen aansluiten bij de brede diversiteit
407 aan erfgoed dat de provincie Zuid-Holland te bieden heeft – waaronder het erfgoed onder
408 water – en indien nodig de huidige erfgoedlijnen herijken en bijbehorende
409 subsidieregelingen actualiseren.
- 410 • **Waterprojecten behouden.** We zetten in op een langetermijnplanning om het culturele
411 erfgoed dat door droogvallende rivieren wordt bedreigd te beschermen.
- 412 • **Het erfgoed digitaal ontsluiten.** Zodat ons erfgoed ook online te bezoeken is. Hiermee
413 vergroten we het bereik van de erfgoedlijnen.
- 414

415 **Bibliotheken**

416 Bibliotheken moeten alle zeilen bijzetten om overeind te blijven in een snel veranderende digitale
417 wereld. Veel bibliotheken maken de transitie door van de oorspronkelijke boeken-bibliotheek naar
418 een veelzijdige maatschappelijke bibliotheek waar thema's als geletterdheid, digitale inclusie en een
419 leven lang leren de koers bepalen. De bibliotheek wordt de huiskamer van de stad waar ontmoeting
420 centraal staat. Ook landelijke concepten als de bibliotheek op school vinden steeds meer hun plek in
421 dorp of stad. In praktijk zijn beleid en financiering vooral aan de gemeentes, met daarin vaak grote
422 verschillen. Veel bibliotheken staan financieel onder druk om de gevraagde dienstverlening uit te
423 kunnen voeren. Daarnaast worden ook landelijk gefinancierde opdrachten bij de bibliotheek
424 neergelegd, zoals het informatiepunt digitale overheid. We pleiten voor méér uniformiteit en
425 regionale en interprovinciale samenwerkingen.

426

427 D66 wil:

- 428 • **Goede bereikbaarheid.** Per gemeente met 30.000 inwoners moet een goed bereikbaar filiaal
429 van een openbare bibliotheek bestaan, met alle faciliteiten die daar vandaag de dag bij
430 horen. Er wordt door de provincie geïnterviewd wat de filiaaldichtheid is.
- 431 • **Meer mogelijkheden in bibliotheken.** Gratis werk- en studiemogelijkheden en zo nodig
432 kinderopvang moeten onderdeel worden van de bibliotheken. Er komt een onderzoek naar
433 de bibliotheekvoorzieningen binnen de gemeenten waarin duidelijk wordt wat zij en
434 samenwerkende regio's jaarlijks uitgeven aan de bibliotheek.
- 435 • **Provinciale ondersteuning.** De provincie blijft ruimte vrijmaken voor het ondersteunen van
436 bibliotheken en neemt dit op in de begroting. Financiering van de bibliotheken wordt
437 gerelateerd aan de omvang van de lokale opdracht en groeit mee met het aantal inwoners.
- 438

439 Wonen in Zuid-Holland

440 **Wonen is een grondrecht. Dat is en blijft het uitgangspunt voor D66. Over 50 jaar woont iedereen**
441 **in een woning die past bij de gezins-, leef- en werksituatie. Van student tot gepensioneerde, voor**
442 **iedereen moet er een woning zijn. Wonen doen we in een gezonde en groene omgeving. We**
443 **worden een natuurinclusieve samenleving. Zuid-Holland wordt een gebalanceerde en**
444 **toegankelijke provincie, met diverse maatschappelijke centra, waar mensen elkaar kunnen**
445 **ontmoeten. Ook werken mensen zoveel mogelijk in de buurt van waar ze wonen, waardoor het**
446 **woon-werkverkeer drastisch afneemt. Dat betekent dat er een logische inrichting van de**
447 **leefomgeving is, niet enkel gebaseerd op hoe het ooit is ontstaan maar juist op de wensen van de**
448 **inwoners van Zuid-Holland.**

449

450 Groen wonen en bouwen

451 We willen in Zuid-Holland wonen in steden en dorpen die aangenaam zijn voor de mens en de
452 natuur. Tussen steden komt meer groen, in de steden en dorpen ook. Een gebrek aan groen
453 veroorzaakt hittestress en gezondheidsproblemen. Door schaduw van bomen en groene daken blijft
454 de stad koeler en daardoor blijven mensen gezonder en actiever. Ook leven we in balans met water.
455 Ruimte voor groen en blauw reguleert de temperatuur, maakt plaats voor dieren en vermindert de
456 kans op wateroverlast. In de komende jaren moeten we de nieuwbouw en bestaande bouw daarop
457 inrichten. De inrichting van de publieke ruimte moet integraal benaderd worden, zodat hitte-
458 eilanden worden voorkomen. Bij de inrichting van de publieke ruimte speelt de impact van en op het
459 klimaat een belangrijke rol.

460

461 D66 wil:

- 462 • **Niet bouwen in natuurgebieden.** Deze natuurgebieden willen we beter beschermen en
463 versterken (zie paragraaf 'Versterken van de natuur').
- 464 • **Nieuwe gebouwen binnen de bebouwde kom.** We gaan eerst bestaande kernen nabij OV-
465 knooppunten verdichten, voor wordt nagedacht over bouwen buiten de bebouwde kom.
- 466 • **Een groene ring (corridor) om steden.** Dit doen we in samenwerking met de gemeenten. We
467 ontwikkelen natuur en water vanuit de stad naar natuur- en recreatiegebied buiten de stad.
- 468 • **Bouwen met duurzame materialen.** Bij het verlenen van vergunningen wordt een eis op over
469 het gebruik van duurzame en circulaire materialen opgenomen.
- 470 • **Groen bouwen.** De provincie staat alleen nieuwe bouwprojecten buiten de bebouwde kom
471 toe, op de voorwaarde dat na afronding van het project de biodiversiteit is toegenomen. Ook
472 hanteren we een streven bij vergunningverlening: ten minste één hectare groen per buurt.
473 Dat is de norm van de Wereldgezondheidsorganisatie.
- 474 • **Klimaatadaptief bouwen.** Dat betekent dat de bodem (bijvoorbeeld de stevigheid van de
475 bodem) en het water (bijvoorbeeld overstromingsrisico) nadrukkelijk meegenomen moeten
476 worden in de bouwplannen (zie ook hoofdstuk 'Natuurlijk systeem'). Hiervoor nemen we
477 regels op in onze omgevingsverordening en instructieregels voor gemeentelijke
478 omgevingsplannen.
- 479 • **Het aanplanten van bomen stimuleren in wijken die weinig groen kennen.** De komende vier
480 jaar realiseert de provincie een actieplan waarbij bomen op grote schaal worden aangeplant,
481 asfalt wordt vervangen door alternatieve verharding en binnenterreinen van huizenblokken
482 worden vergroend in samenwerking met bewoners.

- 483
- 484
- 485
- 486
- 487
- 488
- 489
- 490
- 491
- 492
- 493
- 494
- **Coöperatieve bouw faciliteren.** Zodat groepen mensen gezamenlijk een bouwproject kunnen aanvragen dat aan ieders wensen voldoet en past in de omgeving. Daarom opent de provincie een loket om gemeenten te ondersteunen bij het faciliteren van coöperatieve bouw.
  - **Wateroverlast aanpakken.** In samenwerking met waterschappen realiseren we een actieplan wateropvang. Dit plan ziet op vergroenen van parkeerplaatsen, de aanleg van wadi's (greppels in de stad waarin regenwater wordt vastgehouden), wateropslagplekken en het aanleggen van waterbuffers onder de grond (zie ook paragraaf 'Water').
  - **Ruimte geven aan wonen op water.** Om gebruik te maken van de ruimte die het water biedt in samenhang met de natuur. De provincie Zuid-Holland creëert hiervoor experimenteerruimte.

495 Gebouwen willen we voorzien van duurzame energie. Op welke manier we dat doen, staat in het
496 hoofdstuk 'Energie in transitie'.

497

498 Een toegankelijke provincie met voldoende betaalbare woningen

499 De provincie Zuid-Holland kan voor iedereen een aangenaam thuis zijn, maar voor kwetsbaren, zoals
500 mensen met een beperking, is een toegankelijke woning vinden vaak lastiger. Ook andere kwetsbare
501 groepen, zoals studenten en starters, verdienen een plek in Zuid-Holland. Bij nieuwbouw wordt de
502 verhouding van woonsegmenten gelijkwaardiger tussen sociaal, middensegment en hoger segment.

503

504 D66 wil:

- 505
- 506
- 507
- 508
- 509
- 510
- 511
- 512
- 513
- 514
- 515
- 516
- 517
- 518
- 519
- 520
- 521
- **Meer betaalbare woningen.** In het jaar 2030 hebben we 230.000 extra (duurzame) woningen gerealiseerd, waarvan 60% in het segment sociale huurwoning of middenhuur. De provincie maakt daarvoor een stimuleringsplan betaalbaar wonen, samen met gemeenten, woonregio's en coöperaties.
  - **De Knelpuntenpot continueren.** Daarmee worden gemeenten ondersteund om bovenregionale bouwprojecten die gericht zijn op kwetsbare groepen versneld te realiseren.
  - **Recreatiewoningen alleen gebruiken om te recreëren.** We staan niet toe dat nog meer mensen dan nu permanent in recreatiewoningen verblijven.
  - **Ook niet-bewoners laten meepraten over de bouw en verduurzaming van woningen.** Door participatiemomenten en -processen te organiseren, niet alleen voor huidige bewoners, maar ook met de potentiële bewoners.
  - **Ruimte reserveren bij de bouw van nieuwe woonwijken, voor OV-knooppunten.** Te denken valt aan een extra station bij een nieuw te realiseren dorp of wijk, zoals bij Gouda.
  - **Toegankelijke woningen die goed bereikbaar zijn realiseren.** Ook met bijvoorbeeld een rolstoel of scootmobiel moeten ze goed bereikbaar zijn. Om knelpunten op te lossen stelt de provincie een coördinator aan die plekken waar problemen zijn signaleert en met de verantwoordelijke gemeente in gesprek gaat om de toegankelijkheid te borgen.

522 Wat is daarvoor nodig?

523 Landbouw

524 **Over 50 jaar is onze provincie een toonaangevend voorbeeld van innovatieve, duurzame en**
525 **natuurinclusieve landbouw en veeteelt. De boeren werken in harmonie mét de natuur, het water**
526 **en de bodem. De cultuurlandschappen zijn mooier dan ooit. Langs de rivieren heeft het water**
527 **meer ruimte gekregen in combinatie met duurzame akkerbouw en fruitteelt. De glastuinbouw is**
528 **een gesloten en energieneutraal systeem geworden dat wordt omringd door schoon water. Zo kan**
529 **Zuid-Holland er uit zien als we de omslag naar duurzame landbouw durven te maken.**

530

531 [Natuurinclusieve kringlooplandbouw](#)

532 Natuurherstel is niet vrijblijvend, we weten wat er nodig is en dat gaan we doen. Daarom zet D66 in
533 op de omslag naar een natuurinclusieve kringlooplandbouw. Daar wordt optimaal gebruik gemaakt
534 van aanwezige ecosystemen en zijn er zo min mogelijk negatieve effecten op natuur en
535 leefomgeving. De landbouw maakt minder gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen en
536 (kunst)meststoffen en benut reststromen maximaal (kringlooplandbouw). Dit gaat samen met
537 extensivering en verbreding van het verdienmodel. Zo wordt ook invulling gegeven aan de
538 stikstofopgave (zie paragraaf 'Stikstof'). De maatschappij profiteert van ecosysteemdiensten, meer
539 biodiversiteit en rijkere landschappen en zal daar ook de boer voor moeten belonen. Want ons
540 buitengebied wordt beheerd, er wordt gezorgd voor het opslaan van zoet water en voor een
541 aantrekkelijk, vaak eeuwen oud cultuurlandschap dat ook leefgebied is voor vele soorten planten en
542 dieren.

543

544 D66 wil:

- 545 • **Natuurinclusieve kringlooplandbouw.** Daarom wordt in de provincie vol ingezet op deze
546 omslag. In omgevingsvisies, -plannen en -verordeningen staat kringlooplandbouw centraal en
547 de provincie helpt gemeenten om ook deze visie waar te maken. In het vergeven van
548 vergunningen stuurt de provincie op natuur, dierenwelzijn, milieu, overlast en
549 volksgezondheid om extensivering meer ruimte te geven, ook in de vorm van de teelt van
550 groente en fruit.
- 551 • **Bestaande extensieve kringlooplandbouwbedrijven betrekken.** De omslag naar een andere
552 vorm van landbouw is niet makkelijk. Met een goede samenwerking met bestaande
553 extensieve kringlooplandbouwbedrijven die de gronden rondom Natura 2000-gebieden
554 natuurinclusief beheren wordt het makkelijker om nieuwe collega's te helpen.
- 555 • **Belemmeringen voor verduurzaming wegnemen.** Wanneer ruimtelijk beleid in de weg zit
556 van verduurzaming wordt gekeken of experimenteerruimte uitkomst biedt zodat boeren
557 toch verder kunnen met de verduurzaming van hun bedrijf.
- 558 • **Onafhankelijke adviseur voor boeren.** Er moet een onafhankelijke erfbetreder komen die
559 boeren op aanvraag kan helpen met verduurzaming en algemene bedrijfsvoering. De boer
560 moet in roerige tijden aan de keukentafel onafhankelijk advies kunnen krijgen over welk
561 onderwerp dan ook.
- 562 • **Duurzaam pachtbeleid.** De provincie stelt gebruikerseisen op pachtgrond in beheer van de
563 provincie om kringlooplandbouw te bevorderen.

- 564
- **Ruimte voor de jonge ondernemer.** Wanneer een ondernemer stopt met zijn bedrijf kan, 565 provincie zorgen dat op deze grond een groep jonge, duurzame agrarische ondernemers 566 kunnen beginnen die werken aan kringlooplandbouw.
- 567

568 Duurzame verdienmodellen voor de boer

569 Op het boerenerf komt alles samen. Niet alleen moeten boeren een redelijke boterham verdienen, zij 570 hebben ook nog eens te maken met natuur- en landschapsbeheer, gezond houden van de bodem, 571 inspelen op klimaatverandering en nog vele andere uitdagingen. We kunnen boeren enkel vragen die 572 rol te vervullen als ze in staat worden gesteld hiervan te kunnen leven. Daarom zijn duurzame 573 verdienmodellen die dit alles samenbrengen ontzettend belangrijk.

574

575 D66 wil:

- **Financieringssysteem voor kringlooplandbouw.** Samen met de Rijksoverheid en andere 576 partijen wordt een financieringssysteem opgezet. Boeren worden geholpen om ze over te 577 stappen op een duurzame manier van landbouw en tegelijkertijd beloond voor het 578 vasthouden van broeikasgassen, het tegengaan van bodemdaling en het leveren van 579 ecosysteemdiensten.
  - **Nieuwe verdienmodellen voor agrariërs.** Recreatief gebruik van landbouwgrond 581 (bijvoorbeeld de aanwezigheid van wandel- en fietspaden), kan agrariërs extra inkomen 582 geven.
  - **(Regionale) afzetmarkten stimuleren voor kringlooplandbouw.** Bedrijven die willen 584 extensiveren worden geholpen om een goede (regionale) afzetmarkt voor hun producten te 585 vinden, waarbij een structurele vergoedingen wordt gegeven als onderdeel van een breder 586 en duurzamer verdienmodel. Denk daarbij aan diensten voor natuur- en landschapsbeheer. 587
- 588

589 Glastuinbouw en sierteelt

590 Zuid-Holland heeft een tuinbouwsector die op gebied van innovatie en efficiëntie wereldtop is. Daar 591 is D66 trots op. De innovatieve tuinclusters bevinden zich in Westland/Oostland, Nieuwkoop (glas), 592 Bollenstreek en Boskoop en omstreken (buitenteelt). Deze 'Greenports' clustering heeft 593 economische, logistieke en innovatieve voordelen. Helaas is de impact op de omgeving nog te groot, 594 zoals door het hoge gasverbruik, negatief effect op de waterkwaliteit, lichtvervuiling, extra verkeer 595 door transporten, problemen bij de huisvesting van arbeidsmigranten (glastuinbouw) en 596 bestrijdingsmiddelen (buitenteelt).

597 Efficiënt, milieuvriendelijk en met weinig water gezond voedsel produceren in een stedelijke 598 omgeving zal één van de grote uitdagingen voor de wereld zijn in de 21e eeuw en dit probleem kan in 599 Zuid-Holland opgelost worden. Hierbij zijn schoon water en duurzame productie leidend.

600 Op zandgronden gaat de bollenteelt gepaard met uitputting van de bodem en zorgelijke 601 concentraties van chemische verontreiniging in het oppervlaktewater (zie paragraaf 'Water'). Er 602 moet evenwicht komen tussen het beleven van de natuur en het voorkomen van verstoring van 603 dieren en planten (zie hoofdstuk 'Ruimte voor natuur, recreatie en dieren').

604

605 D66 wil:

- 606 • **Geen uitzonderingen meer voor de glastuinbouw.** Op dit moment wordt er nog veel vervuild
607 water geloosd door een aantal bedrijven in de glastuinbouwsector. De handhaving hierop is
608 beperkt. Het is klaar met een oogje toeknijpen, vervuilers worden hard aangepakt.
- 609 • **De glastuinbouw ondersteunen bij haar rol in de energietransitie.** We stimuleren het
610 afnemen van restwarmte uit de haven en ondersteunende ontwikkeling van Geothermie. De
611 glastuinbouw kan warmte en energie bufferen om weer uit te geven aan het stedelijk gebied.
612 Hiermee kan de glastuinbouw van grote toegevoegde waarde worden voor de
613 energietransitie.
- 614 • **Energie- en klimaatneutrale glastuinbouw.** We willen uiterlijk in 2040 een energie- en
615 klimaatneutrale glastuinbouwsector. Dat kunnen we onder meer bereiken door initiatieven
616 te ondersteunen zoals de warmterotonde en het gebruik van aardwarmte (zie hoofdstuk
617 'Energie in transities'). Ook zal verder geëxperimenteerd moeten worden met bijvoorbeeld
618 koude teelt en gesloten kassen.
- 619 • **Een goede slaapplek voor arbeidsmigranten.** Gemeenten die zich onvoldoende inzetten om
620 de arbeidsmigranten die in hun gemeenten werken fatsoenlijk te huisvesten kunnen ook
621 geen aanspraak maken op de innovatiesubsidies. Verder gaat de provincie onderzoeken wat
622 de precieze opgave is rondom arbeidsmigranten samen met gemeenten.
- 623 • **Gecertificeerde huisvesting voor arbeidsmigranten wordt de norm.** Er komen integrale
624 afspraken met de gemeenten over huisvesting, waarbij gecertificeerde huisvesting de norm
625 is.
- 626 • **De hectarenorm loslaten.** Hierdoor wordt de provincie weer flexibel met stukken grond die
627 wel bestemd zijn voor glastuinbouw, maar feitelijk niet gebruikt worden. Ze komt er meer
628 ruimte voor transformatie en herstructurering van glasgebieden die economisch verouderd.
629 Dit gaat vaak om kleine stukken grond. De kritieke massa van het tuinbouwcluster komt
630 hierdoor niet in gevaar.
- 631 • **Lichtvervuiling tegengaan.** Bijvoorbeeld door gebruik van ledverlichting te stimuleren.
- 632 • **Transport.** Experimenten met andere modaliteiten ondersteunen.
- 633 • **Sierteelt verduurzamen.** Het ondersteunen van de sierboomteeltsector in Boskoop om de
634 transitie te maken naar een klimaatneutrale bedrijfstak, die voldoet aan de normen van de
635 Kaderrichtlijn Water.

636 Mobiliteit: toegankelijk en duurzaam

637 **Over 50 jaar reizen we met een hoogwaardig, klimaatneutraal en inclusief openbaar vervoer.**
638 **Vanaf elke woning in de provincie is een OV-opstappunt binnen vijftien minuten te bereiken en**
639 **alle voorzieningen (ziekenhuis, politiebureau, gemeentekantoor, etc.) zijn daarmee binnen vijftien**
640 **minuten te bereiken. We gebruiken zo min mogelijk energie bij transport. Lukt dat niet via het**
641 **spoor of het water, dan vervoeren we ons met zelfrijdende elektrische auto's of over**
642 **snelfietspaden. Net als nu houden we een open blik over de grens, naar de rest van Europa en de**
643 **wereld. Met vakantie, of voor zakenreizen, is de trein het beste alternatief. Rotterdam-The Hague**
644 **Airport heeft plaatsgemaakt voor een duurzame woonwijk.**

645

646 Verduurzaming van vervoer

647 Het grootste deel van de uitgaven aan mobiliteit gaan nu nog naar de instandhouding en groei van
648 ouderwetse automobilititeit, terwijl we een transitie willen maken naar duurzame mobiliteit. De fiets
649 krijgt voorrang in plannen op het openbaar vervoer en het openbaar vervoer op de auto. Als er dan
650 toch geïnvesteerd moet worden in automobilititeit, dan duurzaam. Kortom: het vervoer van mensen
651 en van goederen vindt plaats op een zo duurzaam mogelijke manier. We willen dat we ons in 2035
652 uitstootvrij vervoeren.

653

654 D66 wil:

- 655 • **Transparante investeringen in mobiliteit.** Om een goede afweging te kunnen maken tussen
656 mobiliteitsprojecten maakt het Programma Zuid-Hollandse Infrastructuur inzichtelijk wat de
657 effecten zijn op mens en milieu. Hiervoor hanteert de provincie bij elk project dezelfde
658 afwegingscriteria en effectrapportage.
- 659 • **Verdubbeling van het aantal laadpalen langs de provinciale wegen.** Zodat de elektrische
660 auto en vrachtwagen de norm kunnen worden. Slim laden wordt de norm.
- 661 • **Intensivering van elektrisch (openbaar) transport naar drukke werkplekken.** Zoals de
662 Rotterdamse haven zodat dit beter bereikbaar wordt voor de werknemers.

663

664 Investeren in hoogwaardig en inclusief openbaar vervoer

665 Het openbaar vervoer moet toegankelijk zijn voor iedereen, zodat iedereen in Zuid-Holland kan
666 participeren in de maatschappij. We dringen aan op een dienstregeling die hieraan bijdraagt zodat
667 reizigers zo kort mogelijk hoeven te wachten op hun volgende bus, tram, of metro.

668

669 D66 wil:

- 670 • **Een 15-minuten provincie.** We breiden OV-verbindingen uit in de landelijke gebieden, zodat
671 elke woning in de provincie op maximaal vijftien minuten lopen (ongeveer 1 km) is van een
672 OV-opstappunt. Voorzieningen zijn (van-deur-tot-deur) te bereiken door maximaal een uur
673 reizen met het OV.
- 674 • **Duurzaam OV.** Bij aanbestedingen voor openbaar vervoer geldt de harde eis dat dit
675 emissievrij is (zoals waterstofbussen of trams en metro's).
- 676 • **Toegankelijk OV.** Een andere eis in de aanbesteding is dat het OV toegankelijk is voor
677 iedereen, daar wordt bij elke op- en overstap op gecontroleerd en indien nodig,
678 aangedrongen op aanpassingen.

- 679
- **Knelpunten aanpakken op het spoor.** We pakken samen met de NS en ProRail knelpunten
- 680 aan op het spoor om de trein aantrekkelijker te maken dan de auto op trajecten tussen
- 681 steden.
- **Meer P&R-gebieden aan de randen van steden.** Dit zodat bewoners de auto kunnen laten
- 682 staan en met het OV de stad in kunnen. Er is op deze plekken ook voldoende ruimte om de
- 683 fiets neer te zetten.
- **Dubbelspoor tussen Leiden, Alphen a/d Rijn en Utrecht** als blijkt dat dit mogelijk is voor de
- 684 bodem. Hiervoor lobbyt de provincie samen met betrokken gemeenten bij de Rijksoverheid.
- 685
- 686
- 687

688 Ruim baan voor de fiets

689 Fietsen is gezond en stoot geen uitlaatgassen uit. D66 vindt dat de fiets een volwaardig alternatief

690 moet zijn voor de auto tot afstanden van 30 kilometer en die de auto daar zoveel mogelijk vervangt.

691 We verbeteren de aansluitingen en de veiligheid van de fietspaden, ook tussen de verschillende

692 gemeenten en provincies. Daarom: de fietser krijgt bij ons voorrang!

693

694 D66 wil:

- **Het (snel)fietspadennetwerk uitbreiden en versterken.** Hierbij geven we voorrang aan de
- 695 trajecten: Noordwijkerhout-Noordwijk-Voorhout, Lisse-Sassenheim, Zoetermeer-Rotterdam,
- 696 Hellevoetsluis-Spijkenisse en Hoeksche Waard-Rotterdam.
- **De aansluiting van fietspaden op OV-punten verbeteren,** zodat men daar de fiets kan
- 698 achterlaten. Daar moeten elektrische fietsen ook opgeladen kunnen worden.
- **Veilig fietsen verbeteren.** Door het wegnemen van knelpunten, waaronder menging met
- 699 gemotoriseerd verkeer (denk aan kruispunten met een N-weg).
- 700
- 701
- 702

703 Minder vliegen

704 Vliegtuigen stoten vervuiling uit en maken veel lawaai. Veel inwoners van onze dichtbevolkte

705 provincie hebben hier last van. Ook worden stiltegebieden en de natuur verstoord door lawaai en

706 vervuiling. De overlast van vliegverkeer boven Zuid-Holland neemt toe, terwijl we toe willen naar

707 minder vliegverkeer. Andere, duurzame vervoersmiddelen moeten aantrekkelijker worden. Die

708 transitie zetten we in. We zetten in op uitbreiding van het spoor met hoogwaardige internationale

709 treinverbindingen zoals de Eurostar naar Londen of de nachttrein naar Wenen. Daardoor kan het

710 aantal vluchten naar Rotterdam The Hague Airport en Schiphol stevig worden teruggedrongen, te

711 beginnen met vakantievluchten.

712

713 D66 wil:

- **Verbetering van het internationale spoornetwerk.** Onder andere door het optimalisering
- 714 van het gebruik van de hogesnelheidslijn door internationale treinen. Hiervoor lobbyen we
- 715 bij de Rijksoverheid.
- **Toe naar sluiting van de luchthaven Rotterdam The Hague Airport met als streefdatum**
- 716 **2040.** Hiervoor maken we een transitieplan met alle betrokken partijen, waaronder de
- 717 luchthaven, het Rijk en omliggende gemeenten.
- **Geen vakantievluchten meer vanaf de luchthaven Rotterdam The Hague Airport.** De
- 718 luchthaven beperkt zich tot waartoe deze oorspronkelijk bedoeld is: zakenvluchten. Vluchten
- 719 waarvoor de trein het redelijke alternatief is, moeten worden geweerd.
- 720
- 721
- 722

- 723
- **10% minder vliegtuigen op de aanvliegeroutes naar Schiphol via de Kaagbaan.** Dat is nodig om de geluidsoverlast voor de inwoners onder de aanvliegeroute terug te dringen.
- 724
- **Minder nachtvluchten naar Schiphol.** Om de overlast en gezondheidsschade voor omwonenden van Schiphol terug te dringen halveren we het aantal nachtvluchten naar maximaal 14.000 per jaar. Hiervoor lobbyen we bij het Rijk.
- 725
- 726
- 727
- 728

729 Emissieloze schepen in de binnenvaart

730 Veel transport van goederen vindt plaats over het water. Dit ontlast de wegen over het land. We
731 willen natuurlijk wel dat ook deze vorm van mobiliteit duurzamer wordt door minder uitstoot van
732 CO₂, stikstof en fijnstof. De provincie faciliteert oplaadpunten voor walstroom. We weren vervuilende
733 cruiseschepen uit de steden.

734

735 D66 wil:

- **Transport over het water aantrekkelijker maken.** Daarvoor passen we sluizen en bruggen aan zodat schepen minder lang hoeven te wachten. Tegelijkertijd voorkomen we dat dit leidt tot opstoppingen in de spits of laag water.
  - **Schepen die dagenlang voor de kust blijven liggen tegengaan.** Hiervoor zoeken we samenwerking met het Rijk, betrokken gemeenten en de havenbedrijven om een heffing te introduceren.
  - **De walstroom stimuleren en faciliteren voor de binnenscheepvaart.** We willen dat alle publieke kades in Zuid-Holland walstroomfaciliteiten krijgen met een aantrekkelijk walstroom tarief, met als streefjaar 2024.
  - **Varend ontgassen tegengaan.** Bij varend ontgassen lozen binnenvaartschepen ladingdampen die in laadruimte en leidingen achterblijven na het lossen door binnenschepen. Dat is hinderlijk voor omwonenden, voor de mensen die met de stoffen werken en het belast het milieu. We gaan dit tegen. We werken mee aan alternatieven, zoals ontgassingsinstallaties in de regio Rotterdam.
- 736
- 737
- 738
- 739
- 740
- 741
- 742
- 743
- 744
- 745
- 746
- 747
- 748
- 749

750 Economie

751 **Over 50 jaar is de provincie Zuid-Holland nog altijd de economische motor van Nederland. Zuid-**
752 **Holland combineert een gunstige ligging met bewoners met echte Hollandse ondernemingszin. Dat**
753 **leidt tot succesvolle mainports zoals de Rotterdamse haven, de tuinbouw in de Greenport en de**
754 **succesvolle kennishubs. Om ook in de toekomst relevant te blijven stimuleert D66 innovatie en**
755 **zorgen we dat logistieke processen niet vastlopen. Dat doen we samen met inwoners, bedrijven en**
756 **overheden.**

757

758 Zuid-Holland: het economische motorblok van Nederland

759 Zuid-Holland beschikt over een uitstekende economie. Van onze unieke haven in de Rijnmond, naar
760 de Greenport in Haaglanden tot ons kloppende Groene Hart, Zuid-Holland is dé economische motor
761 van Nederland. In 2020 werd 21,2% van het Nederlandse BBP verdiend in onze provincie.³ We willen
762 zorgen dat deze goede economische uitgangspositie behouden blijft, maar wel met een duurzame
763 blik.

764

765 D66 wil:

- 766 • **De Rotterdamse Haven transformeren naar een waterstofhub.** De provincie moet een
767 regisserende rol pakken in de transformatie van de Rotterdamse haven van fossiele koploper
768 naar waterstofhub van Europa.
- 769 • **Duurzaamheidsimpact van de provincie meenemen in jaarverslagen.** Economische
770 vooruitgang moeten we niet alleen benaderen in euro's, maar ook in maatschappelijke
771 toegevoegde waarde. Daarom moet deze, bijvoorbeeld in de vorm van duurzaamheid,
772 worden opgenomen in de jaarverslagen van de provincie.

773

774 Innovatie stimuleren en kennis delen

775 De innovatiekracht van Zuid-Holland is enorm. Bij een nieuwe economie horen ook nieuwe
776 technieken en frisse inzichten. Zuid-Holland heeft diverse kennishubs zoals het Leiden Bio Science
777 Park, het onderzoekscentrum van het Europese Ruimtevaartagentschap (ESA-ESTEC) en drie
778 vooraanstaande universiteiten. We maken gebruik van deze innovatiekracht door het stimuleren
779 van kennisdeling en samenbrengen van partijen. Dit moet leiden tot de ontwikkeling van praktische
780 kennis voor de lokale economieën, maar ook voor kennis bij de overheid zelf, bijvoorbeeld bij onze
781 omgevingsdiensten.

782

783 D66 wil:

- 784 • **Meer bovenlokale kennishubs organiseren tussen bedrijfsleven, onderwijs en overheid**
785 **(triple helix).** Onze belangrijkste transitie vragen goed geschoold personeel.
- 786 • **Groene innovatie stimuleren.** D66 wil waar het nodig is vervuilende industrieën
787 demotiveren, maar bovenal ook groene initiatieven stimuleren.
- 788 • **Investeren in onze omgevingsdiensten.** We versterken de kennis en expertise bij
789 omgevingsdiensten, zodat ze sneller kunnen inspelen op technologische veranderingen en
790 meer capaciteit hebben om aanvragen aan te kunnen.

---

³ https://issuu.com/innovationquarter/docs/economische_monitor_zuid-holland_2021_final

- 791   • **Inzetten op een space-campus met langetermijnvisie.** Het Rijk wordt uitgedaagd om mee te
792   doen, en de provincie pakt een sterke rol als 'launching customer'.

793

794 **Logistieke centra en bedrijventerreinen**

795 Bedrijventerreinen zijn belangrijk voor de Zuid-Hollandse economie. Het is aan de provincie om de

796 regie te voeren dat deze terreinen geconcentreerd worden en in het landschap worden ingepast.

797 Bedrijven concentreren biedt verschillende voordelen. Zo voorkomen we dat het Zuid-Hollandse

798 landschap dichtslibt en kunnen bedrijven eenvoudiger gebruik maken van elkaars energie,

799 (rest)warmte, materiaalstromen en productiemiddelen en -faciliteiten. Afgekeurd voedsel uit de

800 kassen gebruiken we als veevoer, de restwarmte van de industrie om huizen in de buurt te

801 verwarmen. Zo ontstaat een circulaire economie. Bovendien stimuleert het clusteren van bedrijven

802 innovatie.

803

804 D66 wil:

- 805   • **Groene bedrijventerreinen.** Ook op bedrijventerreinen wordt ingezet op de aanwezigheid
806   van natuur. Op alle commerciële, nieuw aan te leggen daken komen groene daken, dit wordt
807   gestimuleerd via vergunningverleningsprocedures.
- 808   • **Bedrijventerreinen clusteren.** We kiezen in eerste instantie voor bestaande locaties, in de
809   buurt van de steden en infrastructuurknooppunten. Het is duurzamer om bestaande locaties
810   te revitaliseren.
- 811   • **Milieudruk verminderen.** We houden bij herontwikkeling rekening met bedrijven in hoge
812   milieucategorieën. Voor nieuwe bedrijventerreinen is enkel ruimte als die in een zeer
813   specifieke behoefte voorzien.

814 Energie in transitie

815 **In 2050 is onze provincie energieneutraal. De aarde raakt op: we kunnen niet langer onze ogen**
816 **sluiten voor de gevolgen van onze fossiele maatschappij. De energietransitie is volop in gang.**
817 **Vanwege ons veranderende klimaat, voor het milieu en vanwege onze afhankelijkheid van**
818 **Russisch gas moet de transitie worden versneld. Daar hoort bij dat we afstand nemen van de vieze**
819 **industrieën die delen van de provincie nu nog kenmerken.**

820

821 **Energietransitie versnellen**

822 D66 zet erop in om de grijze energie door groene en blauwe energie te vervangen. Daarom zet D66 in
823 op innovatie van duurzame bronnen. D66 ondersteunt en bevordert groene ambities van
824 particulieren, coöperaties, ondernemingen en (wetenschappelijke) instellingen in het onderzoeken
825 en verwezenlijken van deze duurzame bronnen. D66 streeft een energiemix na die is afgestemd op
826 lokale duurzame bronnen, zoals wind, zon, aquathermie, etc. De provincie heeft de taak om regionale
827 ambities naast elkaar te leggen en de verbindende factor te zijn door kennis en know-how te
828 verspreiden. Energie besparen is een belangrijk onderdeel van de energietransitie. De oorlog met
829 Rusland heeft onze afhankelijkheid van fossiele bronnen nogmaals onderstreept.

830

831 D66 wil:

- 832 • **In 2030 50% energieneutraal.** Dat is nodig om het doel van 100% energieneutraal in 2050 te
833 halen.
- 834 • **Windmolens op land toestaan.** Daarbij houden we rekening met migratie van trekvogels.
- 835 • **Inzetten op het verduurzamen van overheidsgebouwen.** Over vier jaar liggen er voor alle
836 overheidsgebouwen plannen over hoe ze energieneutraal worden gemaakt.
- 837 • **In vergunningen opnemen dat nieuwe bedrijven energieneutraal moeten zijn.**
- 838 • **Subsidie voor niet-duurzame biomassa (door verbranding) stilzetten en overbodige**
839 **biomassacentrales afbouwen en in 2030 stoppen.**
- 840 • **Energiebesparing stimuleren.** Waar mogelijk wordt dit een eis in vergunningen.
- 841 • **Zonneparken vergunnen.** Daarbij komt de voorwaarde dat de biodiversiteit toeneemt.
- 842 • **Zonnecollectoren in fietspaden worden via pilots onderzocht.**
- 843 • **Inzetten op warmte-koudeopslag.** Warmte-koudeopslag is een duurzame lokale methode
844 om gebouwen en straten/wijken te voorzien van warmte in winter of koelte in de zomer. De
845 opslag is relatief ondiep op 30 tot 200 meter.
- 846 • **Alleen op aardwarmte inzetten als dat nodig is.** Voor middeldiepe (1500 tot 4000 m) en
847 diepe (5000 m) geothermie zijn forse investering nodig. D66 steunt initiatieven vanuit de
848 markt.
- 849 • **Geen kernenergie in Zuid-Holland als dat niet nodig is.** We zien grote uitdagingen in de
850 lange termijn berging van radioactief afval en de daarbij behorende straling. Al zijn de risico's
851 klein, de effecten van een calamiteit kunnen enorm zijn. Als het niet lukt om de
852 energiedoelstellingen met de bovenstaande methoden te realiseren, is kernenergie uitsluiten
853 niet verantwoord.

854

855 **Kritieke infrastructuur en logistieke uitdagingen**

856 Lokaal opgewekte energie moet het elektriciteitsnet op, maar is daar het net nog lang niet altijd
857 geschikt voor. Het transport van energie kan via vele manieren op de juiste plaats terecht komen

858 zoals het elektriciteitsnet of via de verschillende rotondes voor warmte, waterstof en CO₂. De
859 provincie is aan zet om de regionale rotondes te verwezenlijken om de energie of CO₂ daar te
860 brengen waar het nodig is. Zo zorgt D66 ervoor een goed netwerk ontstaat van diverse energie- en
861 warmtestromen.

862

863 Een energietransitie vraagt ook veel van het elektriciteitsnetwerk. Het is niet meer vanzelfsprekend
864 dat de benodigde aansluitingen overal tijdig gerealiseerd kunnen worden. Schaarste vraagt om
865 heldere keuzes. De provincie Zuid-Holland moet tot 2030 maar liefst 230.000 nieuwe woningen bij te
866 bouwen en zijn samen met gemeenten verantwoordelijk voor de ruimtelijke inpassing van de
867 benodigde energie-infrastructuur. Om deze uitdaging te realiseren is het noodzakelijk dat de
868 elektriciteits-infrastructuur wordt meegenomen in het ontwerp van woningbouwlocaties, net zoals
869 fietspaden, rotondes en parkeerplaatsen. Dit vraagt om een zorgvuldige ruimtelijke ordening waarbij
870 de provincie samen optrekt met gemeenten en de netbeheerders.

871

872 D66 wil:

- 873 • **Bij de aankoop van gronden, bij omgevingsplannen en vergunningen ruimte geven aan de**
874 **energie-infrastructuur.** We moeten slim gebruik maken van beschikbare ruimte voor
875 energie-infrastructuur langs bijvoorbeeld provinciale wegen.
- 876 • **Tijdig en voldoende ruimte reserveren voor de benodigde energie-infrastructuur bij de**
877 **woningbouw opgave.** De provincie trekt hiervoor gezamenlijk met de gemeenten en
878 netbeheerder op bij het opstellen van omgevingsvisies en netuitbreidingen.
- 879 • **Nieuwe aansluitingen in het elektriciteitsnet prioriteren.** De provincie komt met een visie
880 en maakt maatschappelijke overwegingen over de urgentie binnen de energie-infrastructuur.
881 Samen met netbeheerders wordt daar invulling aan gegeven.
- 882 • **De warmerotonde snel realiseren.** Daarmee brengen we restwarmte uit bijvoorbeeld de
883 Rotterdamse haven de provincie in om huizen te kunnen verwarmen.
- 884 • **Warmtenet blijven uitbreiden.** In dichte stedelijke gebieden kunnen lokale duurzame
885 warmtebronnen worden gebruikt en gelijktijdig het overvolle elektriciteitsnet worden
886 ontzien door het uitbreiden van warmtenetten.

887

888 **Iedereen draagt een steentje bij aan de transitie**

889 De transitie naar een duurzame maatschappij is noodzakelijk en zeker niet gratis. We zijn een
890 voorstander van 'de vervuiler betaalt', een systeem waarbij de grootste vervuilers de hoogste kosten
891 dragen. Het is belangrijk dat inwoners de kans krijgen te verduurzamen, ook wanneer zij deze kosten
892 niet zelf kunnen dragen, om zo te verzekeren dat de breedste schouders de zwaarste lasten dragen.
893 We willen verduurzaming voor iedereen toegankelijk maken.

894

895 We willen investeren waar de investering het meeste maatschappelijk rendement opbrengt. Elke
896 euro kan immers maar één keer uitgegeven worden. Daarom vinden we het belangrijk dat
897 verschillende ideeën en innovaties eerlijk tegen elkaar afgewogen worden, en dat er niet alleen
898 gekeken wordt naar financieel rendement, maar ook naar maatschappelijk rendement.

899

900 D66 wil:

- 901 • **Bij aansluiten op het warmtenet prioriteit geven aan wijken met een lagere**
- 902 **sociaaleconomische status.** Zo besparen we in de portemonnee daar waar dat het hardste
- 903 nodig is.
- 904 • **Lobbyen bij het Rijk om de prijs voor warmtenet los te koppelen van de gasprijs.** Dan
- 905 betalen de consumenten weer een eerlijke prijs voor de gebruikte energie.
- 906 • **Contracten afsluiten op grotere schaal in plaats van per gemeente een gascontract**
- 907 **afsluiten.**

908 Wat is daarvoor voorwaardelijk?

909 Gebiedsgerichte en integrale aanpak

910 **Over 50 jaar is Zuid-Holland een provincie waar we wonen op de handige plekken, natuur in de**
911 **buurt hebben die floreert en onze provincie als een economisch hart ondersteunt dit. Dat is enkel**
912 **mogelijk met een integrale en gebiedsgerichte aanpak. Daar wordt duidelijk welke ontwikkelingen**
913 **in welke gebieden kunnen plaatsvinden. De natuur en het natuurlijk systeem zijn de**
914 **uitgangspunten bij de voorgestelde oplossingen.**

915

916 Op dit moment staat de aanpak voor het landelijk gebied het meest in de aandacht. Boeren,
917 bedrijven en overige burgers en de overheid moeten weer tot elkaar komen. Overheden en
918 landgebruikers bedenken samen op lokaal niveau oplossingen. Van de provincie wordt verwacht dat
919 zij het initiatief neemt. Dat vraagt om een stevig bestuur dat verder kijkt dan vier jaar. Waar de
920 provincie zich in de afgelopen jaren heeft teruggetrokken uit de ruimtelijke ordening moet zij nu
921 weer terugkeren. Daarbij verwacht D66 dat ook andere opgaven integraal onderdeel worden van de
922 plannen. Ook is participatie van de betrokkenen van essentieel belang.

923

924 D66 wil:

- 925 • **Een concrete en integrale omgevingsvisie en -verordening.** Bij elk ruimtelijk voorstel moeten
926 de Gedeputeerde Staten toelichten op welke manier het plan onderdeel is van de
927 omgevingsvisie.
- 928 • **Slimme plannen.** Plannen voor de gebiedsgerichte aanpak worden samen met ontwerpers,
929 landschapsarchitecten en planologen gemaakt. Dan is de kans groter dat clusters van
930 problemen slim worden opgelost. Daartoe is het nodig dat de ambtelijke organisatie
931 integraal en multidisciplinair werkt.
- 932 • **Regie door de provincie.** Wanneer op een nader te stellen deadline geen concrete aanpak
933 met/door de belanghebbenden is ontwikkeld, neemt de provincie de regie over om de
934 vastgestelde doelen te halen.

935 Goed bestuur

936 **Over 50 jaar worden de besluiten maximaal transparant genomen; alle relevante partijen worden**
937 **vooraf op een passende wijze betrokken en alle inwoners moeten in staat zijn om hun stem op een**
938 **effectieve manier te laten horen. Bij de besluiten die genomen worden, ligt de focus op de**
939 **kerntaken van de provincie. Over de komende decennia zullen de gemeenten groter worden**
940 **waardoor provincies niet meer nodig zijn.**

941

942 Dienstbaar bestuur

943 Zuid-Hollanders bepalen wie de provincie bestuurt en het bestuur werkt dus in naam van de Zuid-
944 Hollanders. Maar soms voelt dat niet zo. Inwoners moeten weer het gevoel krijgen dat bestuur ten
945 dienste van hen staat. Zuid-Hollanders met vragen en zorgen moeten duidelijk de weg kunnen vinden
946 binnen de provincie. Het laagdrempelig kunnen agenderen van problemen in de Provinciale Staten is
947 daar onderdeel van.

948

Kerntaken

Kerntaken van de provincie zijn volgens het bestuursakkoord: duurzame ruimtelijke ontwikkeling en waterbeheer; milieu, energie, klimaat; vitaal platteland, natuurbeheer en ontwikkeling natuurgebieden; regionale bereikbaarheid en regionale economie; culturele infrastructuur en monumentenzorg; de kwaliteit van openbaar bestuur.

949

950

951 D66 wil:

- 952 • **Het makkelijker maken om initiatiefvoorstellen in te dienen.** De drempel voor het indienen
953 van initiatiefvoorstellen van 1000 handtekeningen wordt verlaagd naar 50. Ook wordt de
954 minimumleeftijd geschrapt als voorwaarde om een initiatief te ondersteunen.
- 955 • **Hulp beschikbaar stellen voor inwoners voor het opstellen van een burgerinitiatief.** Zo
956 maken we het makkelijker voor inwoners om voorstellen te doen in de Provinciale Staten.
- 957 • **Leesbare teksten.** De teksten van de provincie op de website, de samenvattingen van
958 Statenstukken en teksten die ter inzage liggen moeten op taalniveau B1 (toegankelijk en
959 begrijpelijk) geschreven zijn.
- 960 • **Vindbare vergaderstukken.** De vergaderstukken op de provinciale website moeten goed
961 vindbaar zijn.
- 962 • **Meldpunt misstanden van de provincie.** Het bestaande meldpunt van de provincie voor
963 misstanden bij gemeenten en waterschappen uitbreiden naar misstanden van de provincie
964 zelf.

965

966 Participatie en inclusie

967 Participatie is een van de noodzakelijke voorwaarden om goede besluiten te kunnen maken. Het
968 betrekken van relevante partijen moet integraal onderdeel zijn van de provinciale bestuursstijl. Dat
969 geldt naast minderheden en inwoners met een relatief lage koopkracht in het bijzonder voor het
970 betrekken van jongeren. Zij hebben het recht om mee te praten over onderwerpen die in hun leven
971 aangaat. De acties rond vraagstukken zoals de klimaatcrisis, de energietransitie en het tekort aan
972 woningen gaat in grote belangrijke mate over hún toekomst. Een structurele relatie tussen jongeren
973 en de Provinciale Staten op basis van wederzijds begrip en respect is hierbij van belang. Ook moet
974 iedereen zich thuis voelen in onze provincie.

975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993

D66 wil:

- **Een jongerenraad instellen⁴ die gevraagd en ongevraagd advies kan geven.** De provincie stelt capaciteit en budget beschikbaar om de jongeren te ondersteunen.
- **Bewuste participatie.** De provincie moet bij elk project aangeven gekozen is voor welk type participatie en waarom een hogere stap op de participatieladder niet van meerwaarde is.
- **Stageplaatsen creëren.** De provincie, en specifiek de Provinciale Staten creëert actief stageplaatsen voor leerlingen en studenten in het voortgezet onderwijs, MBO, HBO en het WO.
- **Jaarlijks Kindervragenuur.** De Provinciale Staten stelt een jaarlijks moment in waar kinderen uit het basisonderwijs in de Statenzaal vragen kunnen stellen aan het college van Gedeputeerde Staten.
- **Een actieplan ontwikkelen tegen discriminatie.** Daarin moet in ieder geval aandacht zijn voor het voorkomen van institutioneel racisme en discriminatie van LHBTI+.
- **Gebruik maken van het Uitdaagrecht.** Inwoners en maatschappelijke organisaties krijgen de ruimte om zelf invulling te geven aan hun leefomgeving: zij nemen de uitvoering van een taak van de provincie over, als zij denken deze taak beter, met meer maatschappelijk draagvlak en/of goedkoper te kunnen uitvoeren.

Samenwerking met medeoverheden

994
995 Gemeenten moeten onafhankelijk van medeoverheden hun kerntaken kunnen uitvoeren. Dat de
996 omvang van de gemeente maakt niet uit voor de financiële en bestuurlijke slagkracht. De provincie
997 heeft als taak om dat te faciliteren. Gemeentelijke regelingen kunnen daarbij helpen als de besluiten
998 democratisch verantwoord genomen worden. De provincie vertrouwt op de expertise van
999 gemeenten, ook op het domein van de financiën waar de provincie toezichthouder is. Daartoe is het
1000 nodig dat provincie en gemeenten elkaar in staat om op de hoogte te blijven van relevante
1001 ontwikkelingen. Als gemeenten niet (meer) onafhankelijk van medeoverheden hun kerntaken
1002 kunnen uitvoeren, is een interventie noodzakelijk. Een van die interventies kan een herindeling zijn
1003 als dit de democratische legitimiteit van verkozen vertegenwoordigers verbetert en betere
1004 dienstverlening voor inwoners oplevert.

1005
1006 Bij provincie-overstijgende zaken (zoals in gemeenten aan de buitengrenzen van de provincie vaak
1007 geldt) wordt de samenwerking met andere provincies gezocht. Ook gebruiken we de contacten met
1008 de Eerste en Tweede Kamerfracties als provinciale problemen om een landelijke oplossing vragen.

D66 wil:

- **Keuzevrijheid bij herindelingen.** Bij eventuele gemeentelijke herindelingen hebben gemeenten de ruimte om fusiepartners te kiezen en bewoners mogen zich uitspreken over de voorkeurspartners.
- **Een loket openen voor inwoners en overheden waar je terecht kunt als je hulp nodig hebt met de EU** (bijvoorbeeld voor het aanvragen van subsidies).

1016

---

⁴ Verwijzing naar initiatiefvoorstel opnemen

1017 **Financiën**

1018 D66 wil dat voor iedereen in de provincie te begrijpen is hoe Zuid-Holland met haar geld omgaat.
1019 Geld moet worden uitgegeven waar dat nodig is en verantwoord kan om een fijne en duurzame
1020 provincie dichterbij te brengen. Daarbij willen we zoveel mogelijk structureel begroten zodat voor de
1021 lange termijn duidelijk is waar geld beschikbaar komt. Omdat de motorrijtuigenbelasting verdwijnt, is
1022 een andere inkomstenbron voor provincies nodig. De kaders daarvan moeten transparant en
1023 begrijpelijk zijn zodat goed is uit te leggen waarom het geld wordt verdeeld zoals het gebeurt. Ook
1024 mag een nieuw systeem geen ongewenste prikkels bevatten (zoals de motorrijtuigenbelasting een
1025 prikkel had richting fossiele brandstoffen).

1026

1027 D66 wil:

- 1028 • **Alle financiële reserves afschaffen.** op de algemene reserve na. In de begroting zorgen dat er
1029 één reserve komt, de algemene reserve. Alle overige reserves worden afgeschaft.
- 1030 • **Programma's die niet bijdragen aan het uitvoeren van de kerntaken stopzetten.** We voegen
1031 de middelen toe aan de programma's die nodig zijn voor de transitie van het landelijk gebied.
- 1032 • **Verantwoorde aanbestedingen.** Alleen contracten gunnen op de voorwaarde dat de
1033 aanbieder toelicht wat deze partij doet om verantwoord te werken. Daarbij houden we de
1034 criteria van ESG (Environmental, Social & Governance) aan. Bij de gunning is dit een factor
1035 die meeweegt in de beslissing.